

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземних мов
Кафедра англійської філології

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Зоренко І.С.

«_____» _____ 2022 р.

Реєстраційний №

«_____» _____ 2022 р.

АСПЕКТИ МЕТАФОРИЗАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКОМУ
СЕМАНТИЧНОМУ СЛОВОТВОРІ (З РОЗРОБКОЮ КОМПЛЕКСУ
ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ)

Кваліфікаційна робота
студентки групи ЗАМм-17
ступінь вищої освіти: магістр
спеціальності 014.021 Середня освіта
(Англійська мова і література)
Воронцової Анни Дмитрівни

Керівник: кандидат педагогічних
наук, доцент
Зоренко Ірина Станіславівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. АСПЕКТИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТЕОРІЇ МЕТАФОРИ	6
1.1. Підходи до вивчення метафори	6
1.2. Типи метафор	17
Висновки до розділу 1.....	19
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ МЕТАФОРИ НА РІЗНИХ ПІДРІВНЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	22
2.1. Метафоризація на словесному підрівні	22
2.2. Метафоризація на фразеологічному підрівні	35
2.3.Комплекс завдань до вичення метафоризації в англійському семантичному словотворі	40
Висновки до розділу 2	48
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	54

ВСТУП

Дана робота присвячена дослідженню особливостей метафоризації в англійському семантичному словотворі. На сучасному етапі спостерігається розширення старих і поява нових галузей номінації, що відображається у семантичних змінах, у появі нових вторинних значень, що також трактується як семантичний словотвір. Його одиницями можна вважати як метафоризовані слова, так і певні фразеологізми як метафоризовані еквіваленти слів.

Лексична система, що склалася в мові, накладає певні обмеження на творчу діяльність людей, які створюють нові слова та нові значення слів. Одним із результатів прояву номінативних процесів є наявність у мові метафоричних одиниць.

Метафора завжди приковувала увагу значного числа вчених. Крім лінгвістів і літературознавців, її досліджували філософи й психологи. Великим досягненням став підхід до розгляду метафори не тільки як до способу розвитку семантики слова, не тільки як до стилістичного прийому, але й як до форми мислення. Наше мислення метафоричне, ми мислимо метафорами тією самою мірою, що й логічними поняттями.

Дослідження мовних метафор та шляхів їх утворення лежить на перехресті цілої низки лінгвістичних дисциплін: семасіології, фразеології, контекстної семантики.

Контекст, мовна ситуація є одним із проявів семантичного закону організації мови, згідно з яким всі елементарні змісти, що беруть участь у висловленні будь-якої ідеї за допомогою мови, настільки пов'язані між собою, що їхнє окреме існування в принципі неможливе. Контекст відіграє важливу роль у формуванні, розумінні нового значення вже існуючого слова або сполучення слів.

Все вище викладене, а також широкий вжиток і недостатня вивченість мовних метафор визначає **актуальність** даного дослідження.

Мета роботи: дослідити особливості утворення метафор на різних підрівнях англійської лексикології.

Поставлена мета визначила необхідність вирішення таких **завдань**:

- розглянути основні лінгвістичні теорії метафор;
- визначити і класифікувати типи метафор на підрівні слова;
- дослідити особливості метафоризації на фразеологічному підрівні;
- розробити комплекс завдань до вичення процесів метафоризації.

Об'єктом дослідження є англійські метафоричні одиниці як слова або еквіваленти слів, що називають якийсь клас предметів, явищ для характеристики об'єкта, що входить до другого класу, або найменування другого класу об'єктів, аналогічного даному в певному відношенні.

Предмет дослідження – особливості метафоризації одиниць вторинної номінації в семантичному словотворі.

Теоретичною базою у роботі стали праці вітчизняних та зарубіжних лінгвістів у галузі теорії номінації, фразеології, лексикології та стилістики, таких як А.Загнітко, Н.Лихошерст, Дж.Лакофф, М.Джонсон, Дж.Серль, С.Левін та інші.

Матеріалом дослідження стали понад 600 метафоричних одиниць, добраних із словників, періодичних видань, художніх творів, а також ресурсів Інтернету.

Методика дослідження визначається завданнями, матеріалом, загальною спрямованістю роботи і включає методи семантичного, компонентного, фразеологічного аналізу, аналізу словникових дефініцій.

Теоретична цінність дослідження – аналіз і подальша розробка окремих положень теорії фразеології, стилістичної семасіології.

Практична значущість роботи полягає у можливості застосування результатів проведеного дослідження в курсах та спецкурсах із лексикології, фразеології, стилістики, неології.

Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку скорочень, списку використаної літератури. Обсяг роботи – 53 сторінки. Використані джерела – 42 позиції.

РОЗДІЛ 1. АСПЕКТИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТЕОРІЇ МЕТАФОРИ

1.1. Підходи до вивчення метафори

Метафора – це слово або еквівалент слова, значення якого переноситься на найменування іншого предмета, пов'язаного з об'єктом, на який звичайно вказує це слово, рисами подібності за особливостями їх властивостей, ознак, якостей, функцій або схожості вражень від них. Це один із основних тропів, в якому увиразнення відбувається найменуванням одного поняття через інші за допомогою асоціативних механізмів. Загалом метафора – це лінгвістичний образ, що ґрунтується на певній подібності між двома об'єктами або концептами [5, с. 178].

Метафора постає через заперечення певного слова і постановня непрямого значення, наприклад: *sharp criticism* (або *sharp statement*).

У лінгвістиці існує цілий ряд підходів щодо дослідження метафори. Розглянемо найбільш поширені.

Традиційний підхід

При традиційному підході метафора розуміється як семантичний перенос на основі порівняння двох сутностей. Таке розуміння метафори бере початок від Аристотеля і полягає в присвоєнні речі імені, що належить іншій речі, це – скорочене порівняння, із котрого вилучено вказівку на загальну ознаку порівнюваних об'єктів [10, с. 173]. Іншими словами, метафора – це сховане порівняння, засноване на подібності властивостей двох сутностей. Наприклад, існує людина, що є хитрою. Також існує тварина з подібними якостями. Якості людини порівнюються з якостями лисиці, і хитру людину називають словом *fox* (лисиця). Так виникає нове метафоричне значення. Існує також порівняльна фраза *as cunning as a fox*, бо метафора є схованим порівнянням.

У традиційному підході виділяють чотири типи метафоричних переносів і відповідно чотири види метафори, які носять універсальний, традиційний характер [30, с. 21]:

1. Антропоморфна метафора – осмислення людиною навколишнього світу на основі порівняння із самою собою. Наприклад, слово *foot* має значення "*the lowest part of something; the base or bottom of something*":

the foot of the stairs, page, mountain.

В основі метафоричного значення лежить порівняння розташування частин об'єктів і їхніх функцій із розташуванням ступні та її функції в тілі людини.

Інший приклад: *face - a side or surface of something*:

The north face of the mountain;

How many faces does a cube have?

2. Зооморфна метафора – порівняння людини й об'єктів навколишнього світу з тваринами, наприклад:

cow - an offensive word for a woman;

bear - a person who sells shares in a company, hoping to buy back them later at a lower price;

crane - a tall machine with a long arm, used to lift and move building materials and other heavy objects.

3. Метафоричний перенос від конкретного до абстрактного. Наприклад, *to sift - to put flour or some other fine substance through a sieve > to examine something very carefully in order to decide what is important or useful*. Пошуки важливих характеристик, значимих фрагментів інформації зіставляються тут із просіванням борошна через решето.

Аналогічно, *to hammer - to hit something with a hammer > to defeat somebody very easily*. Конкретна, наочна дія переосмислюється в дію абстрактну, котру неможливо проілюструвати.

4. Синестезія – переосмислення сприйняття одних органів почуттів у термінах сприйняття інших органів почуттів [41]. Наприклад, *loud colour*. Сприйняття слухові переосмислюються в сприйняття зорові. Аналогічний

перенос маємо і в українській мові: *кричущий колір*. *Soft voice* – тактильні відчуття переосмислюються в слухові. Те ж саме в українській: *м'який голос*.

У першу чергу метафоричному переосмисленню піддаються найменування повсякденних, щодня оточуючих людину об'єктів. Це назви частин людського тіла, предметів одягу, предметів домашнього побуту, їжі, тварин і рослин, явищ природи тощо. У результаті метафоричного переосмислення може виникати експресивне найменування, що має оцінні й емотивні компоненти. Така метафора називається ознаковою. А можуть і утворюватися одиниці, що швидко втрачають образність, що не мають оцінного або емотивного компонентів. Ці одиниці належать до ідентифікуючої лексики. Метафору, що їх утворює, можна відповідно назвати ідентифікуючою [10, с. 174].

Наприклад, зооморфні метафоричні переноси створюють експресивні найменування людей, з негативною або позитивною оцінкою, емотивним компонентом, що часто характеризуються належністю до зниженого стилю. Наприклад, *rat (informal) - an unpleasant person*. Такі лексико-семантичні варіанти наближаються до моносемності – їхнє значення включає одну якісну ознаку. Це ознакові метафори. Вони називаються ще предикатними, тому що в реченні тяжіють до позиції предиката [30, с. 22]. Ми можемо сказати: *He is a real rat*. Але не можемо, не викликавши здивування, сказати: *The rat turned up at last*.

Ті ж самі зооморфні переноси створюють неекспресивні найменування нескладних механізмів і пристосувань. Головна функція таких метафоричних варіантів – дати найменування об'єкту, тобто ідентифікувати його. *Mouse – a small device that is moved by hand across a surface to control the movement of the cursor on a computer screen*. Такі одиниці швидко втрачають образність [11; 13]. Їхнє значення складається з певних ознак. Прикладом ідентифікуючої метафори є також значення слова *coat – the fur, hair or wool that covers an animal's body > a layer of paint or some other substance that covers a surface*. Ці

метафоричні значення з'явилися тому, що необхідно було назвати, ідентифікувати об'єкти.

Інтеракційний підхід

Інтеракційна теорія метафори (від слова *interaction* – взаємодія) – це розгляд метафори в процесі взаємодії утворюючих її компонентів. Це побудова динамічної моделі метафори [30, с. 23].

Початок цієї теорії було покладено А.Річардсом, надалі вона розроблялася М. Блэком. У найпростішій формі метафора – це дві думки про два різні об'єкти, пов'язані з одним словом. Нове значення слова є результатом взаємодії цих думок. Для того щоб метафора працювала, необхідне співвіднесення вихідного й нового значень слова. Щоб зрозуміти метафору, необхідно з'єднати ці дві думки про два об'єкти. У цьому з'єднанні криється сутність метафори.

М.Блэк виділяє два суб'єкти у моделі метафори – основний суб'єкт і допоміжний [16].

Так, у реченні "*Man is a wolf*" основний суб'єкт – людина, допоміжний – вовк. Суть метафори полягає в приписуванні основному суб'єктові системи стереотипних асоціацій, пов'язаних із допоміжним суб'єктом.

У розглянутому випадку значення не буде зрозуміло, якщо невідомо систему стереотипних асоціацій, пов'язаних із вовком. На її основі конструюється відповідна система імплікацій. Метафора підкреслює одні риси й затемнює інші.

Метафора скоріше створює подібність, чим просто вказує на раніше існуюче. Ми не чекаємо, що метафора пояснить себе. Сказати, що в людини вовче лице, не означає пошуку конкретних рис подібності між особою й вовчою мордою.

Такий підхід відрізняється від трактування метафори як порівняння або як заміни одного найменування іншим.

Дана концепція розроблялася багатьма вітчизняними та зарубіжними лінгвістами [9; 21; 22].

Важливою характеристикою даного підходу є розгляд метафори як результату мовних змін й як процесу [13; 35]. Смысл метафоричного вираження при цьому постає результатом взаємодії двох значень або суб'єктів – основного і допоміжного. До основного суб'єкта додається система імплікацій, що асоціюються й пов'язуються з допоміжним суб'єктом.

Концептуальний підхід

Виникнення теорії концептуальної метафори пов'язане з іменами Дж.Лакоффа й М.Джонсона та їх книгою “Метафори, якими ми живемо” [282]. Концептуальне тлумачення – спосіб думати про одну сферу крізь призму іншої, переносячи зі сфери-джерела до сфери-мішенів ті когнітивні структури (фрейми, образні схеми тощо), у термінах яких структуровано досвід, що належить до сфери джерела. Метафора тут є проектуванням знань про сутність одного типу на сприйняття й розуміння сутностей іншого типу. У цій операції беруть участь два об'єкти: 1) вихідна концептуальна сфера (модель) – донор, джерело і 2) означувана концептуальна сфера – рецептор, мета. Така метафора – це одна з форм концептуалізації світу, когнітивний процес, що виражає і формує нові поняття й поза яким неможливе отримання нового знання [5, с. 179].

Наприклад, аналіз мовних фактів показує, що людина проводить аналогію між суперечкою й війною. Назвати цю метафору можна «*argument is war*» [32].

He shot down all my arguments. – Він розгромив всі мої доводи.

Your claims are indefensible. – Ви не можете відстояти Ваші твердження.

He attacked every weak point in my argument. – Він розбив всі слабкі місця в моїх доводах.

His criticisms were right on target. – Його критичні зауваження потрапили точно в ціль.

Носії англійської мови говорять так тому, що в англомовній культурі суперечка частково структурується обговорюється в термінах війни.

Іншими прикладами концептуальних метафор є: *ideas are plants; ideas are commodities; ideas are fashions; life is a gambling game; life is a departure; love is a war* й інші.

В дослідженнях із лексикології теорія концептуальної метафори може бути використана при вивченні закономірностей розвитку значень слів і фразеологічних одиниць, узятих у парадигматиці (тобто зібраних у словнику) [3; 20; 34; 40].

Вона може бути використана при описі функціонування слів і фразеологічних одиниць у мові, при аналізі мовних метафоричних переносів. У цьому випадку поняття концептуальної метафори використовується при аналізі тексту, тобто в синтагматиці.

Розглянемо ці напрямки більш докладно. Але спочатку зупинимося на способі опису концептуальних метафор.

Метафори записуються у вигляді формул. Звичайно ліворуч указується тема – та сфера, що йменується за допомогою метафори. Праворуч – образ, та сфера, що використовується для назви іншої. У Дж.Лакоффа сфери зв'язані дієсловом *is / are* [28]. Наприклад, аналізуючи метафору "*to be at the end of one's tether*" (бути на грані), ми бачимо, що стан людини описується через стан тварини, що натягнула свою прив'язь (*tether*), людина бачиться через образ тварини. Отже, темою є людина (*man*), образом – тварина (*animal*), ми можемо написати "*man is an animal*". Можна записати цю формулу українською мовою, опускаючи дієслово-зв'язку: "*людина - тварина*". Іноді у формулі на першому місці стоїть образ, при цьому вказується напрямок переосмислення – "*тварина > людина*".

Крім терміна "концептуальна метафора", використовується термін "прототипна метафора". Він вводиться для позначення стійких метафоричних

переносів [26]. Прототипна метафора – це стійкий семантичний інваріант, якась узагальнена схема регулярних переносів у семантиці слів.

Розглянемо деякі приклади концептуальних (прототипних) метафор.

Зоосемічна метафора дуже широко представлена в мові. Людина здавна перебувала в тісному зв'язку із тваринним світом, у якийсь час розглядала себе як безпосередню частину цього світу. Тому зіставлення людини й тварини, використання найменувань тварин для номінації людини зовсім природно.

При аналізі конкретних випадків реалізації цієї метафори можна виявити цілий ряд повторюваних метафоричних тем або метафоричних переносів. Наприклад, "*хижа тварина > жорстока людина*", "*кінь > чоловік*".

Прототипні метафори можна досліджувати залежно від конкретної епохи. Так, типовим для середньо- і ранньоніовоанглійського періодів було метафоричне переосмислення найменувань хижих тварин і птахів [30, с. 28]. У цей період діє прототипна метафора "*хижа тварина / птах > жорстока людина*". Слова *wolf, tiger, vulture* здобувають значення "жорстока людина". Іншою прототипною метафорою цього часу є *змія > підла, підступна людина*". Таке значення з'являється в *snake, viper, serpent*.

Прототипні метафори міняються від епохи до епохи. Їхнє дослідження дозволяє описати риси світосприймання, властивого людям того або іншого часу.

У середньо- і новоанглійській періоди існує прототипна метафора "*нехижий птах > нерозумна людина*". Слова *woodcock, pigeon, snipe, gull, goose, gander, cuckoo, coot* тощо здобувають значення "дурень".

В певні часи з'явилися прототипні метафори "*птах > священослужитель*" (*magpie - a derisive term for an Anglican bishop; crow - clergyman*), "*птах > поліцейський*" (*buzzard - a constable; hawk - a constable*). Пізніше – "*птах > донощик*", чіє значення зв'язане зі сленговим значенням

дієслова *to sing* – "доносити". Слова *bird, canary, nightingale, pigeon* здобувають значення "донощик, стукач" [14; 20; 38].

Аналіз метафоричних переносів показує, що в більш ранню епоху метафора будувалася на знанні внутрішніх якостей, властивих птахам. Так, вальдшнеп (*woodcock*), голуб (*pigeon*), зозуля (*cuckoo*), гусак (*gander*) і ряд інших птахів уважалися нерозумними, звідси й значення "нерозумна людина". Пізніше метафоричні переноси стали базуватися на зовнішніх характеристиках птахів. Так, слово *magpie* (сорока) здобуває значення "єпископ" тому, що її розцвічення нагадує чорно-біле одіяння єпископа англіканської церкви. Такого роду аналіз показує, що раніше звички птахів були краще відомі людям, люди були більше близькі тваринному світу, згодом це знання втрачається, у метафору утягуються лише ті характеристики, які відразу помітні [26].

Прототипні метафори різні в різних функціональних підсистемах мови (нейтральному шарі лексики, розмовній лексиці, сленгу, жаргонах) [10]. У якихось підсистемах та або інша метафора може взагалі не зустрічатися або зустрічатися в одиничних випадках, у якихось, навпаки, її продуктивність велика.

Найбільше інтенсивно мовні процеси, у тому числі й розвиток семантики слів, протікають у розмовній і зниженій розмовній лексиці, у сленгу [11, с. 182]. Розглянемо приклади прототипних метафор, що реалізуються у цих лексичних шарах.

Різновидом концептуальної метафори "тварина > людина" є метафора "тварина > професія, заняття":

bull - a policeman; mole - a secret agent; cockroach - a small businessman.

Іншою прототипною метафорою виступає "тварина > зовнішня характеристика":

elephant - a corpulent person; whale - a large, fat person; walrus - a short, fat person; shrimp - any short person.

Різновидом базової метафори "предмет > людина" є прототипна метафора "гастрономічний продукт > жінка":

crumpet - a young woman;

cheese - one's girlfriend; a young woman;

biscuit - a young woman;

dish - an attractive female;

peach - a pretty young woman.

Серед фразеологічних одиниць можна виявити ті ж базові метафори, що й у лексиці.

Широко представлена метафора "*man is an animal*": *a dog in the manger* (собака на сні); *a guinea pig* (піддослідний кролик); *to agree like cat and dog* (не ладити); *like a bear with a sore head* (у поганому настрої).

Прототипні метафори, реалізовані у фразеології, можуть збігатися й розрізнятися з лексичними прототипними метафорами.

Як і в лексиці, у фразеології присутня метафора "коняка > дівчина, жінка". У лексиці слово *mare* має значення "a woman, a girl". Аналогічне значення присутнє у фразеологізмі "*the grey mare*", що виник на основі прислів'я "*The grey mare is a better horse*".

Можна відзначити й деякі розходження. Слово *hen* має значення "*a woman, usually over 30*". У фразеології маються *hen party, hen night* (дівичник напередодні весілля). Компонент *hen* у складі фразеологізму також асоціюється з жінкою, але з жінкою молодого, з дівчиною, на відміну від самостійного слова *hen*. У прислів'ї "*It's a sad house where the hen crows louder than a cock*" компонент "*hen*" асоціюється із дружиною [2].

Властивий лексиці метафоричний перенос часто у фразеології не зустрічається. Так, вищенаведені слова *whale, walrus, shrimp, elephant* не беруть участь у складі фразеологізмів для номінації особи за якісною ознакою. Але прототипна метафора "тварина > зовнішня характеристика" у фразеології присутня. Наприклад, *ugly duckling*.

Для фразеологічних одиниць із компонентами-найменуваннями тварини характерна метафора "тварина > емоційний стан": *like a cat that's got the cream (very pleased), like a cat on hot bricks (very nervous)* [42]. На відміну від слів, тут метафоричному переосмисленню підлягає ціла ситуація, хоча образ тварини й виступає стрижневим елементом цієї ситуації.

Поширена метафора "тварина > манера поведінки": *a bull in a china shop* (незграбна людина).

Іноді тварина не згадується безпосередньо, а тільки мається на увазі. У внутрішній формі фразеологічної одиниці описуються характерні звички цієї тварини. Наприклад, *to bury one's head in the sand* (не бажати бачити дійсного положення справ). Страуси ховають голову в піску, коли їх переслідують. Вони не бачать тоді того, хто їх переслідує, й вважають, що їх теж не видно. Через звички страуса описується поведінка людини, але слово *ostrich* у зовнішній формі фразеологізму відсутнє.

Із фразеологічною одиницею може бути зв'язано кілька концептуальних метафор, оскільки фразеологізми є складним семантичним цілим. Наприклад, *to strike a chord* (зробити що-небудь, виразити думку або ідею, які люди розуміють і підтримують, що викликають у них певні емоції) співвідноситься з декількома концептуальними метафорами: емоції – це струни; торкнутися / викликати емоції – це ударити в струни > емоційний вплив – це фізичний дотик.

Аналізуючи мовні засоби опису відносин між люблячими людьми, Дж.Лакофф виділяє концептуальну метафору "*love is a journey*" [28]. У текстах зустрічаються такі вислови:

We may have to go our separate ways;

We are at a crossroads;

We're spinning our wheels;

The marriage is on the rocks.

Автор підкреслює, що це не просто загальноприйнятий спосіб мовного опису кохання, а насамперед загальноприйнятий спосіб думати про кохання.

У мові знаходить висвітлення сприйняття людиною кохання як подорожі. Люблячі сприймаються як мандрівники, їх загальні життєві цілі – як пункт призначення. Їхні взаємини – це транспортний засіб, на якому вони подорожують, щоб досягти пункту призначення [30, с. 31].

Таким чином, метафора не зв'язана тільки з одним словом і не зв'язана тільки з мовними засобами. Метафора – це форма осмислення дійсності: форма мислення й концептуалізації. Ми маємо в цьому випадку справу не з декількома різними метафорами, а з однією – з базовою метафорою, що лежить в основі наведених висловів.

У різні роки переважали різні моделі метафор [23; 26; 27]. Виявляється, що в 50-і роки минулого віку переважала метафора "політика – подорож" [12]. У багатьох прикладах мова йде про рух по дорозі до щасливого майбутнього країни:

Only by active concern for each of these purposes can we be sure that we are on the forward road to a better and stronger America.

Зміна курсу політики порівнюється з поворотом на дорозі:

This has been the way of life by 8 years of fear and force. What can the world, or any nation in it, hope for if no turning is found on this dread road.

Уживаність цієї метафори пояснюється тим, що в 50-і роки закінчується автомобілізація країни, вона вся покривається швидкісними магістралями. Тема дороги, пересування, завжди незвичайно важлива для американського менталітету, здобуває особливе звучання.

В 90-і роки на перше місце виходить метафора "політика – спорт" [30, с. 33].

Government has become the supporting player, no longer making all the key economic decisions in the global economy.

Для характеристики уряду в цьому уривку використовується образ гравця, що перебуває на других ролях.

Використання образів, які з якоїсь причини стали ключовими для масової свідомості суспільства, сприяє прийняттю вигідних для політиків

рішень. За допомогою добре зрозумілих метафоричних образів оратор може більш успішно впливати на масову свідомість. Оратор прибігає до подібних метафор почасти свідомо, почасти несвідомо.

Метафора здатна створювати новий зміст, творити реальність. У науковій літературі прийнято говорити про живі й мертві метафори [8; 12; 25; 35].

Образність метафори може згодом зникати, стиратися. Ми використовуємо ці метафори в мові, не зауважуючи їх. Однак, стерта образність може знову актуалізуватися, знову усвідомлюватися в мові.

Так, образність фразеологічної одиниці "*to break sb's heart*", часто вживаної для опису того душевного болю, що людина може заподіяти тому, хто її любить, актуалізується в конкретному контексті. Дієслово *to break* сприймається у своєму прямому значенні – розбивати якийсь предмет, *heart* при цьому усвідомлюється як предмет, що теж можна розбити на шматочки.

1.2. Типи метафор

Здебільшого метафору витлумачують як появу нового значення внаслідок перенесення назви з одного об'єкта (клас, тип, різновид об'єктів) на інший для характеристики або номінації останнього на ґрунті подібності, аналогії [19, с. 30]. Метафоричні відношення між значеннями полісемічних слів і метафоричні вислови – це відображення концептуальних метафор у мові.

Метафора постає як результат переносу прямого значення слова на об'єкт, якому ця дія, стан, процес, властивість, якість не властиві за усталеними нормами. Це становить новизну фігурального вжитку слова, його лінгвістичної ефективності.

Існують такі типи метафор [5, с. 178]:

а) Прості метафори, що ґрунтуються на зближенні предметів або явищ за однією певною ознакою:

the key to a test, black ingratitude.

б) Розгорнуті метафори, опертям яких постають різні асоціації між предметами та явищами; низка внутрішньо пов'язаних і взаємно доповнювальних одна одну метафор:

the woman is a foreign land, the life and soul of the party.

в) Номінативні (узуальні) метафори, в яких втрачена образність, і тому вони виступають прямим найменуванням:

the leg of a table, the neck of a bottle, the head of the family.

г) Образні метафори, утворені як наслідок асоціації людського почуття (зору, слуху, дотику) з реаліями навколишнього світу і людського (антропоцентричного) осмислення цього світу:

cat-and-dog existence.

д) Мовні (загальномовні, стерті) метафори, що закріпилися в мовній системі й регулярно відтворюються. Вони виявляють соціальний досвід мовців і мають системний характер, їх автор невідомий, вони неспроможні створювати виразний стилістичний ефект через свою стерту образність:

donkey work.

ж) Художні (індивідуальні, авторські) метафори – метафори конкретного автора, невідтворювані в мові, основним завданням яких постає виконання естетичної функції. Вони виникли в процесі комунікації й у мовній системі ще не закріпилися [10, с. 174]:

A man of the other metal.

Дж.Лакофф і М.Джонсон виділяють такі види базових метафор [22; 27].

1.Метафори орієнтаційні з опорою на просторові протиставлення (наприклад, *верх – низ*):

happy is up, sad is down (to be in high spirits / to be in low spirits);

health and life are up, sickness and death are down (to go down with a chill / on the up);

more is up, less is down (prices are soaring / prices are going down);

good is up, bad is down (up and down; ups and downs).

2. Метафори онтологічні з осмисленням подій, емоцій в інших термінах. Наприклад, метафора *container*:

I have him in sight.

There's nothing in sight.

Події й дії метафорично розуміються людиною як предмети, діяльність – як речовина, стани – як вмістища [10; 30]:

He's out of the race now (як вмістище; порівняйте *He took a coin out of his pocket*).

I couldn't do much sprinting (як речовина; порівняйте *much coffee; much flour*).

Стан також осмислюється в термінах вмістища:

We're out of trouble now; He fell into depression; He is coming out of coma.

Персоніфікація (уподібнення живому об'єкту) – теж онтологічна метафора:

Inflation is eating up our profits.

3. Метафори структурні, коли одна концептуальна галузь структурується за допомогою іншої. Наприклад:

Time is money (You are wasting your time);

Time is a limited resource (Your time is running out);

Ideas are food (to digest an idea; to package an idea);

Emotional effect is physical contact (She was crushed by the teacher's criticism);

Love is madness (He is mad about her).

Висновки до розділу 1

Дослідження підходів до вивчення метафори привело до таких висновків:

Вторинні метафоричні значення слів та їх еквівалентів виявляються в результаті семантичних змін, що також можна трактувати як прояв семантичного словотвору.

Існує три основних підходи (або теорії) в дослідженні метафор – традиційний, інтеракційний та концептуальний.

У рамках традиційного підходу розрізняють чотири універсальних типи метафор: антропоморфна (людина осмислює світ у порівнянні з самою собою), зооморфна (порівняння людини та об'єктів навколишнього світу з тваринами), перенос від конкретного до абстрактного, синестезія (переосмислення сприйняття органів почуттів).

У результаті метафоричного переосмислення можуть виникати експресивні найменування, що мають оцінні або емотивні компоненти (предикативні, ознакові метафори).

Інтеракційна теорія метафори розглядає її в процесі взаємодії утворюючих компонентів. В найпростішій формі метафора – це дві думки про два різні об'єкти, пов'язані з одним словом. Нове значення слова є результат взаємодії цих думок. Виділяють два суб'єкти у моделі метафори – основний і допоміжний. Основному суб'єктові приписуються системи стереотипних асоціацій, пов'язаних із допоміжним суб'єктом.

У концептуальній теорії метафора розуміється як мовне відбиття процесів людського мислення, її суть полягає в розумінні та переживанні сутностей одного типу в термінах іншого. У рамках даної теорії виділяються три базових види: орієнтаційні (з опорою на просторові протиставлення), онтологічні (осмислення подій, емоцій в інших термінах), структурні метафори (структурування однієї поняттєвої галузі іншою).

При аналізі конкретних випадків реалізації концептуальної метафори можна виявити цілий ряд повторюваних метафоричних тем або метафоричних переносів: тварина – людина, тварина – професія, тварина – зовнішня характеристика, предмет – людина тощо.

Метафори також діляться за типами на прості, розгорнуті, номінативні, образні, авторські й мовні. Мовні метафори корелюють із номінативними, вони закріпилися в мовній системі й регулярно відтворюються. Мовленнєві корелюють з авторськими метафорами, які ще не закріпилися в мовній системі та є ситуативними.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ МЕТАФОРИ НА РІЗНИХ ПІДРІВНЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У даному розділі будуть проаналізовані механізми утворення метафор на підрівні слова та на підрівні фразеології. Хоча фразеологічна одиниця теж визначається як лексична, ми вважаємо доцільним у даній роботі розрізнити рівень окремого слова та рівень фразеологізму, оскільки номінативні процеси, що протікають в їх межах, мають свою специфіку. Слід зазначити, що процеси метафоризації розглядаються різними лінгвістичними дисциплінами – лексикологією, фразеологією, стилістичною семасіологією.

2.1. Метафоризація на словесному підрівні

Відомо, що метафора являє собою вторинну номінацію, засновану на подібності, спільності об'єкта номінації з тим об'єктом, назва якого переноситься на об'єкт номінації. Вторинна номінація, тобто переосмислення вже існуючих у мові номінативних засобів, є безпосереднім результатом однієї з суттєвих властивостей мови – її економічності, що вимагає уникнення кількісного збільшення лексичних одиниць. Внаслідок порушення мовного автоматизму (один знак – одне значення) і виникають в мові нові лексико-семантичні варіанти слів [5, с. 135]. "Метафора – це принцип надзвичайного слововживання, називання "предмета", "змісту", що має вже "ім'я", новим словом, що може затвердитися за ним назавжди" [10, с. 173].

В інших термінах, метафора є семантичним переносом, заснованим на схованому порівнянні властивостей двох сутностей [13; 19]. Вона – один із способів семантичної деривації, що приводить до зміни значення слова. Процес виникнення метафори називається метафоризацією, що є розширенням смислового об'єму слова за рахунок виникнення в нього переносних значень і посилення його експресивних властивостей.

Так, слово *hand* одержує значення "*a pointer of a clock or watch*" внаслідок подібності функцій і зовнішньої подібності руки й годинникової стрілки [34]. І рукою, і стрілкою можна вказувати, форма стрілки нагадує форму людської руки.

Слово *toad* здобуває значення "*an unpleasant person*" на основі того, що почуття відрази, викликуване жабою, зіставляється з відразою й ворожістю, що виникають при спілкуванні з неприємною людиною.

Метафора є переносом, оскільки вихідне й похідне значення належать різним понятійним сферам. У наведених прикладах це – "частина тіла людини" й "частина предмета", "тварина" й "людина".

Іноді перенос, заснований на подібності функцій або дій двох об'єктів, виділяють в окремий тип семантичної деривації, називаючи його функціональним переносом [30; 35]. Наприклад, *caterpillar: a small creature like a worm with legs > a machine with wheels that move inside an endless belt*. Рухи гусениці й трактору схожі.

Розглянемо деякі найбільш істотні структурні й семантичні ознаки метафори у різних типів лексичних одиниць [13; 19].

1.Метафоризація ідентифікуючої лексики дає нові найменування класу предметів. Метафора тут є технічним прийомом використання нового імені зі старого лексичного запасу:

the apple of the eye, the leg of the table, the arm of the chair, the foot of the hill; ручка (чашки), собачка (курка), очне яблуко, вушна раковина. Ідентифікуюча метафора з'являється в результаті заміни однієї назви іншою й яка служить джерелом омонімії.

У теорії метафори є немало дискусійних питань. Одне з них – виділення вже згаданого вище функціонального переносу як способу зміни значення, що відрізняється, на думку певних дослідників [12; 24], від метафоричного й існує в якості самостійного поряд із метафоричним, метонімічним й іншими способами зміни значення слова.

Зміна значення внаслідок схожості функцій (реального або приписуваного) двох об'єктів, що веде до використання найменування одного для номінації іншого, досить поширено в мові. Це пояснюється тим, що для людини першорядну важливість має корисність того або іншого об'єкта навколишнього світу, можливість використати його у своїх інтересах. Наприклад, *backbone* розвиває значення "основа, кістяк організації, системи тощо" (*the most important part of a system, an organization, etc. that gives it support and strength* [20]) у силу того, що функція хребта, що становить "основу" людського тіла, зіставляється з роллю найбільш значимих людей в організації або роллю найбільш важливих складових системи. Слово *hand* одержує значення "стрілка годинника" на основі того факту, що годинна стрілка виконує ту ж функцію, що, поряд з іншими, може виконувати людська рука: вона вказує. В основі функціонального переносу лежить той же механізм, що й в основі переносу метафоричного. Причому цю схожість явно видно при опорі на будь-яку теорію метафори – традиційну, інтеракційну або концептуальну [5]. Так, розглядаючи дані приклади, можна сказати, що відбувається зіставлення двох об'єктів на основі реальної або приписуваної подібності ознаки – ознаки виконуваних функцій. Одна сутність переосмислюється в термінах іншої на основі функціональної подоби. Ознака функціональної подібності стоїть в одному ряді з ознаками зовнішньої подібності, подібності поведінки, подібності сприйняття тощо. Крім того, часто не можна стверджувати, що перенос відбувся тільки на основі функціональної ознаки. Наприклад, стрілка годин указує так само, як і рука, але вона й за зовнішнім виглядом схожа на руку. Ніжки стола або стільця (*legs*) виконують ту ж функцію, що й ноги людини – виступають як опора. У той же час вони й своїм зовнішнім виглядом схожі на людські ноги.

2.Метафоризація предикативної лексики є по суті присвоєнням об'єктами "чужих" ознак:

black: night, water, heat, linen, despair, deed, curse, heart, sins, moment, look, lie;

гострий: розум, зір, захворювання, критика, погляд, криза, сигнал.

Даний вид метафори ще називається когнітивною [5; 23; 37].

3. Метафоризація предикатної лексики зі зміною розряду лексичної одиниці: *захоплюватися* - "захват", *посміхатися* - "посмішка", *марити* - "мрії", що використовується найчастіше як назви товарів, установ побутового обслуговування тощо. Вона несприятлива для метафори, має штучний характер і позначає не стільки ознаку денотата, скільки ті почуття, які він може викликати в споживача.

4. Найбільше стилістично значимою є образна метафора як пошук образів, спосіб індивідуалізації та оцінки [10, с.174]. Образна метафора є джерелом синонімії. Приведемо приклади, добрані з літературних джерел [33; 39]:

Hoppner, Pratt, Brown (...) all names now famous to Interpol, but then unknown. *They were all fledglings* (L.Durrell).

His mates at the factory, said Christie, *was only elevenpence-ha'penny in the shilling* and had been ever since the war (S.Barstow).

Структурно метафори бувають прості й розгорнуті. Проста метафора виявляється у наведених вище прикладах, будується на актуалізації одної або декількох ознак, які є загальними для компонентів, що метафоризуються або метафоризують [10; 29].

Розгорнуті метафори широко вживаються в англійській прозі [33]:

I thought I heard a voice. Then I thought perhaps it was the noise of the machinery. Stresses and strains make conveyors *talk*. They scream curses, they grumble and complain. When they can take the load they whistle like butcher boys used to whistle when there was meat for the butcher boys to deliver (S. Chaplin), де перша метафора *talk* розгортається й конкретизується подальшими дієсловами.

Розходження між стертою й оригінальною метафорою, що інтуїтивно відчувається кожним мовцем, дає підставу для своєрідного стилістичного прийому – пожвавлення стертої метафори, що полягає в тому, що стерта

метафора міститься в такий контекст, де реалізується не тільки її переносне, але й основне значення [10, с. 176].

Необхідно розглянути ще одне питання – як метафора співвідноситься з іншими тропами, які утворюються в предикатній структурі.

Розглянемо наступні тропи [17; 32]:

- метаморфоза – повне ототожнення різних за своєю сутністю об'єктів, як, наприклад:

What had been boredom now became a balm (H. Bates);

- порівняння – часткове уподібнення двох об'єктів, як, наприклад:

The sand on the seaside of the dunes glittered like fine white sugar in the sun (H. Bates);

- порівняння-метафора, засноване на метафоричному переносі, наприклад:

the empty shell of the Embassy;

He looked like the hard core of something;

I cried in the voice of a lion (L. Durrell);

Порівняння й метафора розрізняються не тільки структурно, але й семантично. Порівняння семантично є більш визначеним: по-перше, воно вказує на ознаку подібності, метафора цю ознаку тільки імплікує, і, по-друге, порівняння вказує на перехідну ознаку, навіть не випадкову, а метафора – на постійну. Порівняння й метаморфоза розрізняються тим, що порівняння лише виділяє загальну ознаку двох об'єктів, а метаморфоза повністю ототожнює ці об'єкти. І нарешті, і метафора, і метаморфоза спрямовані на ототожнення двох об'єктів, але метафоризований іменник втрачає предметну співвіднесеність, а метаморфоза її зберігає [10, с. 176].

З метафорою певним чином співвідноситься й епітет. Його можна визначити як емоційно-оцінне визначення денотата. Розходження між експресивно-образним епітетом і логічним означенням можна легко виявити за допомогою трансформації, як наприклад: *iron gate* - *gate made of iron* (ворота, зроблені із заліза, тобто логічне визначення) і *Iron lady* > *lady*

possessing the qualities of iron ("Залізна леді", образний епітет, що порівнює характер М.Тэтчер із залізом) [10, с. 177]. В епітеті, на відміну від логічного означення, є в наявності сема оцінки, що вказує на особливе відношення мовця до предмета мови, як у таких прикладах: *mild day - next day, burning eyes - dark eyes*. Слід зазначити, що межа між логічним визначенням й оцінним епітетом є рухливою – у тому самому словосполученні означення залежно від контексту може виступати і як логічне визначення.

Різновидом метафоричного переносу назви, або перейменування, є антономазія. Розрізняють два види антономазії: використання власного імені в значенні загального іменника (*Othello, Don Juan, Romeo, Hamlet, Adonis*) і використання загальних іменників або їхніх частин у функції власного імені [10, с. 180].

І в тім, і в іншому випадку вторинна номінація ґрунтується на подібності двох об'єктів. Перший вид антономазії характерний в основному для розмовної мови як своєрідний штамп, застосований для характеристики особи (*He is a real Romeo*), стилістичний ефект її невеликий, оскільки в таких випадках антономазія виступає як стерта метафора.

Функція антономазії може бути характерологічною:

"Shut up, Reg", he said, "Damn your Rawston and all the other bloody little satanic nihilist heroes wreaking their puking little vengeances on Society. What better are they than a lot of damned Don Juans or Rastignacs or Sorcls or the rest of the romantic rubbish?" (A. Wilson).

Характерологічний вид антономазії притаманний в основному для художньої мови. У художньому творі, де всі компоненти утворюють певну систему, ім'я героя або героїв також є стилістично значимим, тому що воно є одним із компонентів даної системи.

Власне ім'я здобувало стилістичну значимість в історії літератури різними способами. У літературі класицизму широко використалися так називані "промовисті імена", які прямо й недвозначно характеризували персонажів або вказували на їхні морально-етичні якості, наприклад: *Snake*,

Captain Boastall, Miss Careless, Showman O'Tabby, Duke of Dash. У літературі критичного реалізму "промовисті імена" уживаються рідше: *Lady Deadlock, Barnacles, Jingle, Lord Longcars, Lusy Snow*. Власні імена героїв літературного твору продовжують виконувати характерологічну функцію шляхом створення складних і різноманітних асоціацій [10, с. 181]. На асоціації за подібністю побудовані імена й інших персонажів, наприклад, Діккенса – *Murd-stone* (від *murder* і *stone*), Теккерей – *Becky Sharp, Lord Staine*.

Однак уживання антономазії використовується не тільки для досягнення гумористичних цілей. Використання власних імен для характеристики персонажів може переслідувати й інші, більше вагомі цілі.

Ще один різновид метафори, персоніфікація, полягає в тім, що абстрактним поняттям (типу *брехня, гріх, обжерливість, любов* тощо) приписуються властивості й ознаки живих істот. Персоніфікація є виразним засобом, характерним для художньої мови, але, будучи різновидом метафори, вона властива в різному ступені всім типам і стилям мови [17, с. 421]. Вона може реалізуватися тільки в певному контексті, хоча б мінімальному.

Цікавим аспектом метафоризації є нові метафоричні утворення, що розглядаються у неології, у галузі лінгвістики, що досліджує нові слова та нові значення [1; 6; 15; 36]. У метафорі значення є стабільним. Воно безпосередньо асоціюється зі словом як своїм позначаючим. Метафора є джерелом нових значень слів, які поряд із характеризуючою можуть виконувати номінативну функцію, закріплюючись за індивідом або предметом як їх назви або імена [1], наприклад:

wall-flower 1) a boy, too shy to propose a dance to a girl, and that is why standing at the wall during the whole dancing party,

2) a soldier lounging about a café in hope for a gift treating;

wise boy's paradise (military slang) – "rear, home front" ;

sugar report (mockering, military slang) – "a letter from one's sweetheart";

red hot – "especially dangerous ";

big-eyed – "one who eats when she is not hungry, greedy";

heads-up (American) – "confident and of high quality ";

a pencil – "George Washington's memorial in Washington that resembles a pencil in shape" > the Pencil;

Alice-in-Wonderland – "unreal or illogical, existing only in one's imagination, contradictory";

Trojan horse – "a computer program deliberately intended to damage the computer it is used with".

Нове, метафоричне значення слова з часом може стати його основним значенням. Так , слово *goldmine* вживається головним чином в переносному значенні "невичерпне джерело; золоте дно; вигідне починання", і саме це значення фіксується в словниках англійської мови як головне [11; 38] .

Велика кількість метафоричних значень утворюється саме завдяки прихованому порівнянню зовнішнього вигляду двох предметів, що належать до неспоріднених класів, наприклад:

pinball machine (mockering) – "a computer": перенос значення на основі схожості;

sail – "aerial" (сферичної форми, що нагадує вітрило);

sand (mockering) – "granulated sugar; salt";

soup plate (mockering) – "a helmet" ;

tiger box (mockering, slang) – "a sentry's box" (with stripes);

spaghetti (informal) – "a confused multiplicity of wires, pieces of string, etc, often inextricably intertwined" (порівняння спагеті із заплутаним дротом).

Часто лексеми з багатим асоціативним полем (тобто з наявністю декількох важливих характеризуючих ознак) утворюють більше, ніж одне метафоричне значення [6]. Прикладом такої вторинної метафоризації є слово *nugget*, що набуло другого переносного значення "an item of interesting or instructive information" при наявності первинного, словникового "a native metal especially gold" і першого метафоричного значення "a unit or item of

something non-material". Причому відношення обох переносних значень до оригінального можна виразити як відношення абстрактного до конкретного, тобто утворилися вони за однією схемою.

Процеси метафоризації йдуть вздовж лінії заміни диференційних сем початкового значення на диференційні семи нового значення на основі однієї спільної семи. При цьому спільна сема може входити до ядра значення і мати ранг диференційної семи, або знаходитися в імлікаціоналі значення (як потенційної семи) [11; 19]. Виходячи з цього, можна говорити про два типи метафоричного переносу:

- 1) на основі спільності візуальних ознак;
- 2) на основі спільності асоціативних ознак.

Наприклад, нове значення слова *bell* у складному іменнику *bell bottoms* "exaggeratedly flared trousers, similar to those worn by sailors, with wide hems" утворилося завдяки спільності візуальних ознак даного виду брюк і форми дзвона. Аналогічний процес відбувся і у випадку таких семантичних неологізмів, як *bubble* "a dome-like building, sheltering a swimming pool, a tennis court, etc from bad weather".

Спільність візуальних ознак стала також поштовхом до утворення переносного значення слова *beehive* у складі іменника *beehive hairstyle* "a woman's hairstyle in which the hair is piled up on the head in the shape of a conical beehive" [15].

Однак серед семантичних неологізмів сучасної англійської мови переважають ті, що утворені завдяки метафоричним переносам другого типу, коли спільна ознака знаходиться на периферії попереднього значення. Наприклад:

retail elephant "a business that dominates or monopolizes an area"
(метафорична асоціація з розмірами слона);

black economy "the parallel economy of those who perform their normal jobs but outside normal working hours and without admitting to such earnings"

(usually in cash) for the payment of tax" (метафорична асоціація з *black* як з чимось таємним, прихованим від інших, тим, що робиться потай).

Привертає до себе увагу й той факт, що нові лексико-семантичні варіанти можуть розвиватися в семантичній структурі тих слів, що вже мають оцінно-характеризуюче значення, зафіксоване в основному корпусі словника [15; 20]. Маються на увазі слова з багатим імплікаціоналом. Наприклад, *dog* має багате асоціативне поле, куди входять різноманітні імплікаційні ознаки (відданість, вірність, послужливість) [6]. Існуючий у мові оцінний лексико-семантичний варіант *dog* "a worthless or surly person" є результатом актуалізації потенційної семи "нікчемність, неістотність".

Також прикладом слова з багатим асоціативним полем може служити слово *rat*, що має в імплікаціоналі значення такі потенційні семи, як "підступність", "всепроникливість". Звідси і відбувся розвиток нових значень цього слова, більш вживаних у сфері субстандартної (сленгової) лексики "an informer; to inform against, squeal on; to curry favor with somebody" з негативною конотацією [11, с. 182-186].

Цікаво розглянути появу нових лексико-семантичних варіантів слів, що за своїм основним значенням належать до групи назв тварин. Утворення нових ЛСВ відбувається переважно шляхом метафоричних переносів на основі асоціативних уявлень про характер та поведінку тварин та птахів та про їх зовнішній вигляд . Наприклад [15]:

sand rat (derogatory) – "a soldier in a trench";

sea gull (derogatory) – "turkey (dish); a sailor's wife";

mule (slang) – "a courier employed to smuggle drugs, especially South American cocaine, into a country";

sea pig (rude, familiar) – "a fat soldier of the marines troops";

skunk (mockering, derogatory) – "subsidiary ship sometimes having the aim of gathering litter from the enemy ships for reconnaissance purposes";

street monkey (mockering) – "a musician of a military orchestra";

tunnel rat (mockering, familiar) – "a soldier reconnoitering the enemy in the system of underground passages";

whale (humorous) – "a torpedo";

young horse (humorous) – "roast beef " (в цьому випадку *horse*, очевидно, замінює *cow*, а точніше, *beef*);

tiger suit (mockering) – "camouflage suit";

zebra – "a sergeant" (назва на основі смугастих нашивок на погонах сержанта).

Як видно з наведених прикладів, такі семантичні неологізми в переважній більшості випадків відмічені негативною, несмішливою або презирливою конотацією.

Таким чином, становлення нового значення відбувається переважно за лінією метафоричного переносу за рахунок актуалізації імпліцитних компонентів. У метафорі завжди можливий гіпотетичний домисел і переважає суб'єктивна основа. Це пояснюється тим, що метафора, як правило, апелює до інтуїції і тим самим залишає адресатові можливість творчої інтерпретації [23; 37].

Значна частина семантичних метафоричних неологізмів, належить до субстандартних одиниць [5, с. 245]. Таким чином, очевидно, що більшість слів, що підлягали семантичним змінам, набувають своїх нових значень саме у сфері сленгу.

Сленгові одиниці ідентифікують і вирізняють шляхом порівняння й контрастування їх зі стандартною літературною лексикою. Це є емоційно виразні, в більшості своїй іронічні слова, що служать для продуціювання "свіжих" назв для деяких об'єктів, що часто зустрічаються і згадуються у багатьох мовленнєвих ситуаціях. В більшості випадків вони звучать дещо вульгарно, цинічно й грубо, маючи за мету виразити презирливо-насмішливе ставлення до предмету розмови.

Лексична одиниця (лексема) може по-різному реалізовуватися в різноманітних ситуаціях спілкування в різних соціально-професійних сферах.

Це особливо помітно при переході термінів однієї сфери в іншу, де вони набувають інших значень, так чи інакше асоціативно пов'язаних із попередніми значеннями [8, с. 326]. Наприклад:

flight – "a particular sequence of wines evaluated at a wine-tasting session" (перехід терміна з авіаційної сфери до вжитку у сфері дегустації вин);

big bang – "a fundamental and far-reaching set of changes introduced as a single package" (цей метафоричний перенос заснований в основному на асоціації з терміном космологічної теорії: *Big Bang theory* "теорія великого вибуху").

Слово *bubble*, окрім значення "the President's bodyguards", розвинуло ще одне нове значення в галузі телебачення і кінопродукції: "a new television serial developed from an already existing one (typically a soap opera) and incorporating some of its characters". Зазначимо, що словникове значення слова *bubble* – "жувальна гумка".

Загальноживане слово *axe* розвинуло нове значення, в якому стало відомим серед музикантів "*a guitar*", причому для джазових виконавців цим словом міг позначатися будь-який музичний інструмент, не тільки гітара.

В сфері політики слово *bagman* набуло двох нових значень [15]:

1. an intermediary in any form of political payoff or corruption – the person who actually carries the money from A to B (це значення було напряму перенесене з вжитку в кримінальному, злочинному світі);

2. the officer who continually accompanies the US President and who is charged with carrying the case which holds the nuclear go codes (це значення розвинулося як реакція на розгортання так званої "холодної війни").

Серед американських політиків та законодавців сполучення *Christmas tree* стало вживатися в значенні "a congressional bill to which various extraneous clauses are added, typically near the end of a session in order to facilitate their passage" (*extraneous clauses* метафорично порівнюються тут з ялинковими прикрасами).

У сфері рок-музики слово *gothic*, знову ж таки, шляхом метафоричного переносу, набуло нових значень [36]:

1. (a pop musical favouring) a serious, rather austere style of rock music, dark, gloom-laden music (асоціативний зв'язок між настроєм цього музичного стилю і готичного напрямку в мистецтві з його містичністю та похмурістю очевидний);

2. an adherent of the gothic music cult (більше зустрічається в скороченій формі *goth*).

Сполучення *hot housing* вживається останнім часом не тільки за своїм буквальним значенням "the forcing of plants in hothouses" у сфері садівництва, але й серед працівників системи освіти в значенні "highly intensive techniques of teaching and training young children in order to produce people of exceptional intelligence". Спільною семою тут постає "форсування з метою отримання швидкого і виняткового результату".

У сфері вищої освіти з'явився семантичний неологізм *milk round* 'a form of graduate recruitment in which large companies tour Universities and colleges giving information about themselves to job seekers and interviewing applicants' (термін походить із середовища продавців молока, що регулярно обходять кожен свій район, доставляючи замовлений товар).

Стосовно територіальної варіативності, з якою пов'язане вживання тих чи інших нових значень, то основне, що можна зазначити, – це взаємний вплив, або ж, навпаки, відокремлений розвиток семантичних неологізмів у двох основних варіантах англійської мови – британському та американському [19, с. 202].

Поява семантичних неологізмів у британському варіанті нерідко пов'язується із впливом американського варіанта: вживання слова в американському значенні, навіть якщо це значення не є новим в США, сприймається англійцями як неологізм. В той же час необхідно підкреслити, що американський варіант виступає лише в якості стимулятора семантичних процесів британського варіанта, а спільність цих процесів в обох варіантах

обумовлює той факт, що далеко не у всіх випадках можна визначити з цілковитою достовірністю, чи запозичене те чи інше значення із американського варіанта (якщо вперше воно з'явилося саме в цьому варіанті) чи воно є результатом незалежного, але конвергентного розвитку двох варіантів [6, с. 44]. Так, слово *cowboy* в останні десятиріччя має специфічне для британського варіанта значення "shady , suspicious (about reputation), dishonest".

Можна навести приклади семантичних неологізмів, що віддзеркалюють специфічно-американську дійсність і тому можуть бути навіть незрозумілими в їх точному новому значенні у Великобританії. До таких новоутворень можна віднести наступні [42]:

Aunt Jane / aunt Jemima (American jargon) "a black woman submissive like a slave; a female variant of Uncle Tom";

merchant banking (American) "the practice of banks investing their own money in the takeover of companies" (в британському варіанті вживається інше значення, а саме: "a range of rather more staid activities including the buying of stocks and shares and the accepting of foreign bills of exchange");

dog-and-pony (American informal) "to attempt to influence by extravagant claims or high-pressure salesmanship" (дієслово походить від dog and pony show, американського виразу зі значенням "a perhaps over-elaborate sales-pitch or publicity presentation").

2.2. Метафоризація на фразеологічному підрівні

Процеси метафоризації на фразеологічному рівні мають свою власну специфіку у порівнянні з метафоризацією на рівні слова, хоча фразеологізми вважаються еквівалентами слів.

Будь-яка зміна фразеологічного значення (узуального або okazіонального) є перетворенням. Перетворення передбачає зміну семного

складу фразеологічної одиниці (ФО), тобто структурну перебудову значення при деяких видах фразеологічної деривації [13; 25]. Образне переосмислення – один із видів перетворення. Потворне перетворення характерно для фразеоматичного значення (непереосмисленого, ускладненого), а переосмислення – для ідіоматичного (повністю або частково переосмисленого) [11, с. 132-134]. При оказіональній зміні фразеологічної одиниці можливі як потворне перетворення, так й образне переосмислення.

Визначення терміна "переосмислення значення" представляє значні труднощі.

У сфері фразеології проблема ще більш заплутана, чим у лексиці, внаслідок складності семантичної структури ФО (просте й складне переосмислення), структурної розмаїтості прототипів фразеологізмів, високої питомої ваги внутрішньої форми й конотації в структурі фразеологічного значення й складності компонентного складу фразеологізмів. При аналізі переосмислення надзвичайно важливо враховувати характер прототипу фразеологізму, у тому числі й екстралінгвістичні фактори [8, с. 294].

Переосмислення встановлюється шляхом накладення ФО на їхні прототипи, якщо вони збігаються за лексичним складом, і зіставлення їх у випадку відсутності такого збігу [8; 35]. Переосмислення значення ФО, що не пройшла стадію змінного сполучення слів, може бути встановлене шляхом порівняння значення фразеологізму з буквальними значеннями його компонентів. Можуть використовуватися також словникові дефініції. При частковому переосмисленні компонент із буквальним значенням у складі ФО звичайно входить і до складу дефініції.

Для того щоб сформулювати визначення переосмислення, варто виділити його найважливіші ознаки шляхом розгляду основних типів переосмислення. Залежно від характеру переосмислення, від мовної техніки, що використовується при цьому, від особливостей позначення об'єктів

можна виділити певні типи фразеологічного переосмислення при вторинній номінації – просте та складне [5; 32].

Шляхом простого переосмислення утворюються ФО, базою яких є змінні словосполучення або речення, значеннями яких вони опосередковані.

Прикладами є метафоричні фразеологізми типу:

in the same boat with smb. – бути в такому ж положенні (буквально "бути в одному човні з кимось"),

don't count your chickens before they are hatched – курчат по осіни рахують (буквально "не рахуй курчат, поки вони не вилупилися").

Метафоричне переосмислення є найпоширенішим видом переосмислення. В його основі можуть лежати всілякі типи подібності, наприклад, подібність дій. Так, ФО *sugar the pill* – *позолотити пігулку* сходиться до існуючого в сучасній англійській мові змінного словосполучення такого ж лексичного складу *sugar the pill* – *посипати пігулку цукром* (для того, щоб зробити її менш гіркою). Перенос назви з денотата прототипу ФО на денотат ФО, що є абстракцією від першого, заснований на подібності дій. Загальним для обох дій, тобто їхнім семантичним інваріантом, є "зробити менш неприємним". Значення прототипу конкретне – "зробити пігулку менш неприємною", а значення ФО таке абстрактне, що відноситься до цілого класу об'єктів, які можна зробити менш неприємними. Таким чином, метафоричне переосмислення сполучається з розширенням значення. У контексті ж звичайно виділяється референт, тобто один об'єкт із даного класу денотатів [11, с. 136].

Часто метафори носять гіперболічний характер. Гіпербола – фігура мови, що полягає у певному перебільшенні, що підсилює виразність доданням висловленню емоційного характеру [32, с. 166]. Денотати прототипів таких ФО – малоімовірні, але можливі ситуації, наприклад:

flog a dead horse – "стібати дохлого коня", попусту намагатися;

split hairs – "розщеплювати волосся", вдаватися в тонкощі.

Багато гіперболічних метафор зобов'язані своєю появою нереальним, а іноді й зовсім фантастичним ситуаціям. Образи, асоційовані з такими ситуаціями, створюють внутрішню форму ФО [2]:

come down on smb. like a ton of bricks - накинутися на когось (з докорами, обвинуваченнями тощо, буквально: "обрушитися на когось як тона цегли"),

(as) innocent as a babe unborn - суцця дитина (буквально: "безневинний як не народжена дитина");

make a mountain out of a molehill - робити з мухи слона (буквально: "робити гору із кротовини");

pull the devil by the tail - бідувати, битися як риба об лід (буквально: "тягти чорта за хвіст").

Крім повного переосмислення, фразеологізмам також властиво й часткове переосмислення [18; 35]. Воно характерно, наприклад, для стійких порівнянь (similes), як ад'єктивних, так і дієслівних:

(as) bold (або brave) as a lion – хоробрий як лев;

(as) mute as a fish – німий як риба;

fight like cat and dog – жити як кішка із собакою;

swim like a fish – плавати як риба тощо.

Всі ці порівняння відносяться до людей. Перший компонент порівняння вживається у своєму буквальному значенні. Змінні прототипи стійких порівнянь зустрічаються рідко. Так, якщо про людину говорять *he is as weak as a kitten* – "кволий, слабкий", то порівняння є фразеологізмом, а якщо порівняння вживається відносно щеняти, то це змінне словосполучення (comparison). Роль екстралінгвістичного фактора в подібних випадках очевидна.

Переосмислення ФО може бути засноване на неіснуючих, ідеалізованих об'єктах та ситуаціях [2]:

find a mare's nest – "знайти кобиляче гніздо", потрапити пальцем у небо;

like a bat out of hell – "як кажан з пекла", щосили;

when pigs fly – "коли свині полетять", коли рак свисне.

Характерною рисою ФО, в основі яких лежать фантастичні образи, є позначення ними цілком реальних денотатів. Таким чином, реальне позначається через нереальне, бо навіть фантастичні образи породжуються дійсністю.

Просте переосмислення спостерігається також у тих випадках, коли другий фразеосемантичний варіант є похідним від першого. Цей тип переосмислення характерний для ідіофразеоматичних зворотів, наприклад [2]:

trim one's sails to the wind – 1) поставити вітрило по вітру, 2) тримати ніс за вітром; знати, звідки вітер дує.

Розглянемо також аспекти складного переосмислення з ускладнюючим фактором – невмотивованістю значення. У результаті цього відбувається зміна ознак, позначуваних фразеологізмами: зникають ознаки, властиві їхнім прототипам, і виникають нові [11; 19].

Невмотивованість значення не перешкоджає комунікації, тому що воно підтримано традицією вживання.

Прикладом невмотивованої ФО може служити ФО *send smb. to Coventry*, що означає «бойкотувати когось» [20]. Існуюче в сучасній англійській мові змінне словосполучення *send smb. to Coventry* – послати когось у Ковентрі не дає ніякого уявлення про значення цієї ФО, тому що є її омонімом. Однак етимологія фразеологізму встановлена: під час громадянської війни в Англії Ковентрі був твердиною парламентаризму й у в'язниці в Ковентрі утримувалось багато роялістів. ФО *send smb. to Coventry* спочатку була пов'язана з певною ситуацією, досить актуальною для свого часу. Коли зникла ця ситуація й словосполучення було переосмислено, поступово порушився зв'язок між значенням фразеологізму й буквральними значеннями його компонентів. Своєрідність цього типу семантичного

перетворення полягає в тім, що визначальну роль при переосмисленні грають екстралінгвістичні та ситуативні фактори.

Інші приклади складного переосмислення:

go the whole hog (розм.) – «робити щось ґрунтовно, доводити до кінця»;

pay through the nose – «платити втридорога»;

talk through one's hat – «нести дурницю, пороти нісенітницю».

Деякі ФО в сучасній англійській мові походять від авторських оборотів, що мають буквально значення [11, с. 150].

Прикладом подібних ФО є зворот *the last of the Mohicans* – «останній з могікан» (за назвою роману Ф. Купера). Між назвою роману й ФО *the last of the Mohicans* є проміжна ланка, а саме: текст роману.

Біблійний зворот *kill the fatted calf* уживається в притчі про блудного сина в буквальному значенні «заклати угодованого тельця». Пізніше цей зворот у результаті метафоричного переосмислення набув нового значення «почастувати кращим, що є в будинку». Біблійне вживання є тою проміжною ланкою, що створює складне переосмислення. Для більшості авторських зворотів характерне вживання в одиничному контексті й позначення одиничного об'єкта. Тільки вихід за межі такого контексту може створити фразеологічну одиницю.

2.3.Комплекс завдань до вичення метафоризації в англійському семантичному словотворі

Theoretical Introduction

TRANSFERENCE OF NAMES RESULTING FROM TROPES

The word may be transferred from one referent onto another thus acquiring a new meaning. This type of transference results from tropes: metaphor, simile, metonymy, and some others.

One should distinguish between linguistic tropes (vocabulary units studied in lexicology) and contextual poetic tropes used as stylistic devices and dealt with in stylistics.

Linguistic metaphor is associating two referents which resemble each other. Metaphors may be based on various types of similarity, for example, similarity of shape, function, position, colour, temperature, etc. E.g.:

the teeth of a saw,

the key to a test,

cold reason,

black ingratitude,

to catch an idea.

Words denoting animals and their actions may be used metaphorically to denote human qualities. Such cases belong to **zoosemy**, e.g.:

a fox (“a crafty person”),

an ass (“a stupid person”),

to wolf “to eat greedily”).

Metaphoric epithets, denoting human qualities, are often applied to inanimate objects:

cruel heat,

a sorrowful bush,

a sullen sky.

Simile which is closely related to metaphor is a comparison of two referents. Contextual poetic similes (comparative constructions) make up one of the subjects of stylistics. Lexicology deals with two main types of linguistic similes:

1) **stable idiomatic similes**, for instance, */as/ merry as a cricket, /as/ thin as a pole, like a bolt from the blue;*

2) **comparative nominals**. Collocations with comparative nominals, the latter functioning as **comparative epithets**, are easily transformed into comparative constructions: *the catlike creature* → the creature is like a cat; *the inky water* →

the water is like ink; *his Quixotish behaviour* —> his behaviour is like that of Quixot; *an apple-cheeked girl* —> the girl with cheeks like apples, etc. [3; 25]

Answer the questions:

- 1) What is meant by lexico-semantic word-formation?
- 2) Why do new word-meanings appear?
- 3) What is word semantics?
- 4) What do you know about polysemitism?
- 5) What do we mean by direct and indirect meanings?
- 6) What is the reason for meaning transference?

Exercises

I. Analyse the dictionary definitions of the given polysemantic words from the thematic group “Animals” and say in each case whether the secondary meaning is a) metaphorical or b) metonymical:

A)

1. **turkey** (a large bird, rather like a large chicken, kept on farms for its meat which is eaten, especially at Christmas and /in the US/ at Thanksgiving) – **turkey** (the flesh of this bird as food);

2. **chicken** (a common farmyard bird) – **chicken** (a person who lacks courage, a coward);

3. **ermine** (a small animal of the weasel family whose fur is brown in summer and white in winter) – **ermine** (the white winter fur of this animal, especially as used to trim the robes of judges);

4. **mouse** (a small rodent with a long thin tail) – **mouse** (a small hand-held device that is moved across a desk-top, etc. to produce a corresponding movement of the cursor, with a button for entering commands);

5. **butterfly** (an insect with a long thin body and four /usually brightly coloured/ wings) – **butterfly** (a way of swimming on one's front, moving the arms together over one's head while kicking the feet up and down together);

6. **shark** (any of various types of sea-fish with a triangular fin on its back, some of which are large and dangerous to bathers) – **shark** (a person who has unusual ability in a particular field);

7. **horse** (a large strong four-legged animal) – **horse** (soldiers riding on horses, cavalry).

B)

1. **turkey** (a large bird, rather like a large chicken, kept on farms for its meat which is eaten, especially at Christmas and /in the US/ at Thanksgiving) – **turkey** (a useless and silly person);

2. **chicken** (a common farmyard bird) – **chicken** (the meat of this bird eaten as food);

3. **ermine** (a small animal of the weasel family whose fur is brown in summer and white in winter) – **ermine** (the rank, position, or status of a king, peer, or judge, especially one in certain European countries who wears, or formerly wore, a robe trimmed with ermine, as on official or state occasions);

4. **mouse** (a small rodent with a long thin tail) – **mouse** (a shy, timid person);

5. **butterfly** (an insect with a long thin body and four /usually brightly coloured/ wings) – **butterfly** (a person who never settles down to one job or activity for long);

6. **shark** (any of various types of sea-fish with a triangular fin on its back, some of which are large and dangerous to bathers) – **shark** (a person who extorts money from others or lends money at very high interest rates, a swindler);

7. **horse** (a large strong four-legged animal) – **horse** (an exercise apparatus for jumping over).

II. Analyse these phrases with the words from the thematic group “Parts of the Body” and in each case determine the type of meaning which the word realizes in the second phrase: a) metaphorical, b) metonymical:

head

the head of a girl – the head of a cabbage

the head of a girl – to count heads

the head of a girl – the head of a household

eye

the eye of a man – the eye of a potato

the eye of a man – to have an eye for fashion

mouth

the mouth of a boy – the mouth of a cave

the mouth of a boy – another mouth to feed

tongue

the child’s tongue – his native tongue (Spanish)

the child’s tongue – the tongue of a bell

the child’s tongue – No tongue must ever tell the secret

heart

the heart of a person – the heart of the matter

the heart of a person – brave hearts

hand

hands of a man – factory hands

the hand of a man – the hand of a clock

foot

the foot of a soldier – the foot of a mountain

the foot of a soldier – foot (“infantry”)

III. How are the underlined words used in these contexts: a) metaphorically or b) metonymically? Explain the reasons for your decisions.

1. “Scruffy”, “ornery”, and “mean” were the adjectives that danced in Judith’s brain (M.Daheim).
2. At first the room was too loud for anyone to hear and pay attention (C.McCullers).
3. He was snowed under by too many responsibilities (Internet).
4. She was thrilled to work for the brilliant and handsome doctor and to accompany him on a business trip to Norway (B.Neels).
5. The farm hands don’t work on Saturday afternoon anyway, so it was a good day for the funeral (N.Gordimer).
6. She turned to her typewriter and her fingers began to fly (R.Chandler).
7. Seoul, Tokyo and Beijing all view the nuclear standoff not as a crisis but rather as a negotiation (Newsweek).
8. When she snatched up the receiver and barked “Yes, who is it?” the caller’s response was to chuckle softly (L.Turner).
9. I slowed down at every fork and crossroad and every house we passed... (I.Shaw).
10. Even if the concept of separate but equal were considered possible and everyone wanted it, the inevitable offsprings of white Romeos and black Juliets (and vice versa) would lead to endless and hopeless controversies and third, fourth, and fifth color categories (T.J.Cooney).
11. Oh, wait. Don’t tell me. ...I hope the insurance company doesn’t think I’m going to give the money back (S.Grafton).
12. The townspeople tried to flee from the rain of death pouring down from the skies, but there was no escape (S.Sheldon).
13. I wonder if you'd be kind enough to bring us three large whiskies and keep repeating the order whenever you see our glasses are empty (J.Herriot).
14. But he didn't push the idea... (Newsweek).

15. Fast boys in stripped-down Fords shot in and out of the traffic streams, missing fenders by a sixteenth of an inch, but somehow always missing them (R.Chandler).

16. She suspected he was swallowing his pride (L.Turner).

17. I don't work with a company; I work at a gulag where you lose all your rights the moment you step through the door (Internet).

18. Most mornings he would have gone for a stroll round London's Square Mile, his own particular beat - the one he'd walked for years before being planted on the desk... (J.J.Marric).

19. Or maybe the wind didn't stop; it was just that all her senses froze in that second. She couldn't see, hear or feel (P.Davis).

20. Because these values are in flux, schools seem uncertain of what stand to take and the vacuum invites contradictory cries of censorship from left, right, and middle (Internet).

21. The telephone becomes a lifeline. People with a stomach full of sleeping pills and doubts tiptoeing in reach for it before they die (P.Davis).

22. ...for now things are about to happen, and the great city will close over them again as over a scrap of ticker tape floating down from the den of a Broad Street bear (O. Henry).

23. ...and laugh deep fruity laughs... (J.R.R.Tolkien).

24. Sure enough, the gossip columnist's voice dropped once more (M.Daheim).

25. ...Washington wants to retain the U.N. arms embargo indefinitely (Newsweek).

26. Fuel up with a good breakfast (Internet).

27. Henri sensed that in this way his mentor was preparing him for his debut in the student world (P. La Mure).

28. You see, I tracked down a couple of pictures but he didn't like them. He said they weren't "pretty" enough. I remember one was a gorgeous Van Gogh. But then I found this marvelous Monet, in Venice, of all places, and he told me to send it to the Waldorf-Astoria (L.Fosburgh).

29. Inspector Ghote interrupted him before his wrath fully exploded (H.R.F.Keating).

IV. Metaphors are based upon various types of similarity. Identify the feature or features of similarity in each case:

- a) shape;
- b) function;
- c) age;
- d) colour;
- e) position.

1. the drop of milk – diamond drops
2. the heart of a man – the heart of a city
3. black shoes – black despair
4. the neck of a man – the neck of a bottle
5. green grass – a green man
6. the teeth of a boy – the teeth of a comb
7. the key to a door – the key to a mystery
8. the tail of an animal – the tail of a coat.

V. Find the suitable description for each metaphor:

A)

- A. A problem is a target
 - B. A problem is a body of water
 - C. A problem is a locked container for its solution
 - D. A problem is a region in a landscape
1. He dived right into the problem.
 2. He took aim at the problem.
 3. Let's map out the problem before we do anything else.
 4. He finally found the key to the problem.
 5. The mayor targeted the problem of homelessness.

B)

a. Beliefs are beings with a life cycle

B. Beliefs are guides

C. Beliefs are love objects

D. Beliefs are possessions

1. He is wedded to a belief in his own infallibility.

2. That belief died out years ago.

3. We share many beliefs.

4. You are governed by your beliefs.

5. He acquired most of his beliefs during childhood.

6. He embraced that belief wholeheartedly.

7. His belief was born of the early philosophers.

8. Beliefs dictate actions.

Висновки до розділу 2

Проведене дослідження особливостей метафоризації на різних мовних підрівнях узагальнюється в таких висновках:

Механізми утворення метафор розглядалися як на підрівні слова, так і на підрівні фразеології. Хоча фразеологічна одиниця теж визначається як лексична, ми розрізняємо зазначені рівні окремо, оскільки номінативні процеси, що протікають у межах слів і фразеологізмів, мають свою специфіку. Аспекти метафоризації розглядаються різними лінгвістичними дисциплінами – лексикологією, фразеологією, стилістичною семасіологією.

Метафора являє собою вторинну номінацію, засновану на подібності, спільності об'єкта номінації з тим об'єктом, назва якого переноситься на об'єкт номінації. Вторинна номінація, тобто переосмислення вже існуючих у мові номінативних засобів, є безпосереднім результатом однієї з суттєвих

властивостей мови – її економічності, що вимагає уникнення кількісного збільшення лексичних одиниць.

Метафора є семантичним переносом, заснованим на схованому порівнянні властивостей двох сутностей. Вона – один із способів семантичної деривації, що приводить до зміни значення слова. Процес виникнення метафори є метафоризацією – розширенням смислового об'єму слова за рахунок виникнення у нього переносних значень і посилення його експресивних властивостей.

Метафоризація може виникати як в розряді ідентифікуючої, так і предикативної лексики, в результаті чого виділяють чотири типи метафор: ідентифікуюча (дає нові імена класу предметів), когнітивна (у предикативних одиниць), генералізуюча (при переході предикатної лексики в розряд ідентифікуючої), образна (виникає в результаті метафоризації ідентифікуючого імені в позиції предиката, віднесеного до другого предмета або класа предметів).

За структурою метафора може бути простою та розгорнутою.

У залежності від особливостей семантики розрізняють мовні (стерті) та мовленнєві (оригінальні) метафори.

Метафора співвідноситься і з іншими тропами: порівнянням-метафорою, експресивно-образними епітетами, антономазією. Вони певним чином є різновидами метафор.

Цікавий аспект метафоризації – неологічний, пов'язаний із розвитком нових значень. Найчастіше метафоричні новотвори можна зустріти у таких сферах, як економічна, політична, комп'ютерна, сфера індустрії розваг, менш чисельними вони є у сферах медицини, освіти, техніки, мистецтва, туризму, телебачення, моди та інших. Велика кількість метафоричних одиниць розвивається у сфері субстандартної лексики, де вони в більшості своїй маркіровані емоційно й іноді – соціально.

Метафоризація на фразеологічному рівні має свою специфіку у порівнянні з рівнем слова.

Зміна фразеологічного значення (узуального або okazіонального) є перетворенням, що передбачає зміну семного складу фразеологічної одиниці, тобто структурну перебудову значення при деяких видах фразеологічної деривації. Образне переосмислення – один з видів перетворення. Потворне перетворення характерно для фразеоматичного значення (непереосмисленого, ускладненого), а переосмислення – для ідіоматичного (повністю або частково переосмисленого). При okazіональній зміні фразеологічної одиниці можливі як потворне перетворення, так й образне переосмислення.

Переосмислення встановлюється шляхом накладення фразеологічних одиниць на їхні прототипи, якщо вони збігаються за лексичним складом, і зіставлення їх у випадку відсутності такого збігу. Переосмислення значення може бути встановлене шляхом порівняння значення фразеологізму з буквальними значеннями його компонентів. Можуть використовуватися також словникові дефініції.

Переосмислення може бути простим і складним. За механізмом просте переосмислення таке ж, як і складне. Але складне завжди має ускладнюючий фактор, значеннєву невмотивованість фразеологічної одиниці зокрема. Техніка переосмислення завжди базується на семантичному зсуві.

Розроблений комплекс завдань до вивчення теми метафоризації призначений для роботи на практичних заняттях із лексикології.

ВИСНОВКИ

Метафоризація є одним з процесів семантичного словотворення в сучасній англійській мові. В ній реалізується одна із сутнісних властивостей природних мов, англійської зокрема, – економічність мови і тенденція до розширення лексичної системи не шляхом збільшення кількості одиниць або ускладнення їх структури, а продукуванням нових значень уже наявних в мові одиниць.

Виявилось важливим розглянути теоретичні питання у сферах семасіології та фразеології англійської мови та зробити практичний аналіз матеріалу. Кількість метафоричних утворень збільшується з року в рік, і тому лексика різних сфер та галузей збагачується новими значеннями слів. За цієї причини постає важливим прослідкувати й виділити, в лексиці яких соціально-професійних груп метафоричних одиниць найбільше.

Дане дослідження допомогло ближче ознайомитися з семантичними механізмами утворення метфор, але, звичайно, деякі питання ще залишаються відкритими і вартими вивчення.

Семасіологія та фразеологія являють собою величезний потенціал для різнобічного дослідження, але рамки даної роботи не дозволили нам охопити всі аспекти. Завдяки образам метафори пов'язують мову з відповідними їй засобами мислення. Метафора відіграє велику роль у формування концептуальних систем, які є актуальною сферою вивчення в сучасному мовознавстві.

До дискусійних питань теорії метафори належить, наприклад, питання про статус деяких одиниць, про належність їх до метафоричних переносів або до семантичних зрушень. Якщо пріоритетну роль віддавати механізму зміни значення, то перед нами метафора, якщо взаємодіючим концептуальним сферам, то це зрушення, або зсув. Незалежно від назви існують деякі проміжні явища, що ще раз демонструє поступовість переходу від одного мовного фактора до іншого.

У зв'язку з описом семантичних змін виникає також питання, як класифікувати зміни в значеннях слів, обумовлені змінами в самих денотатах: чи доцільним буде підрозділ на функціональні переноси (різновиди метафоричного переносу) і функціональні зсуви (різновиди розширення й зміщення значення). І це лише деякі з дискусійних питань, що стосуються метафори. Інші ще чекають на подальші дослідження.

СПСОК СКОРОЧЕНЬ

Букв. – буквальный

Жарт. – жартівливий

ЛСВ – лексико-семантичний варіант

Розм. – розмовний

ФО – фразеологічна одиниця

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Англійські неологізми : монографія / Жлуктенко Ю.О., Березинський В.П., Борисенко І.І. – К. : Наука, 1983. – 172 с.
2. Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К.Т.Баранцев. – К. : Знання, 2006. – 1056 с.
3. Гороть Е.І. Лексикологія сучасної англійської мови: навчальний посібник / Євгенія Іванівна Гороть. – К. : Либідь, 1996. – 128 с.
4. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Т. 1. – Д. : ДНУ, 2012. – 402 с.
5. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Т. 2. – Д. : ДНУ, 2012. – 350 с.
6. Зацний Ю.О. Збагачення словникового складу англійської мови у 80-ті роки : навчальний посібник / Юрій Олександрович Зацний. – К. : Вища школа, 1990. – 87 с.
7. Зубков М. Сучасний англо-український та українсько-англійський словник / М.Зубков. – Х. : ВД «Школа», 2011. – 752 с.
8. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник / Михайло Петрович Кочерган . – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 464 с.
9. Медведєв Ф.П. Українська фразеологія : навчальний посібник / Ф.П.Медведєв. – Харків : ХГУ, 1977. – 530 с.
10. Мороховський А.Н. Стилїстика англійської мови : підручник / О.М.Мороховський, О.П.Воробйова, Н.І.Лихошерст. – К. : Вища школа, 1991.– 272 с.
11. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови : підручник / Микола Іванович Мостовий. – Харків : Основа, 1993. – 256 с.
12. Овсієнко А.С. Метафора в сучасному мовознавстві : тлумачення та класифікація / А.С.Овсієнко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. – № 32. – Т.3 – С. 105-110.

13. Раєвська Н.М. Англійська лексикологія : підручник / Наталя Миколаївна Раєвська. – К. : Вища школа, 1971. – 336 с.
14. Algeo T. Where do all the new words come from / T. Algeo // *American Speech*. – 1980. – Vol. 55. – No 4. – P. 264 - 277.
15. Ayto, John. *The Longman Register of New Words* / John Ayto. – London : Longman, 1990. – 434 p.
16. Black M. *Models and metaphors : monograph* / M.Black. – N. Y. : Routledge, 1962. – 325 p.
17. Crystal D. *Encyclopedia of the English Language* / David Crystal. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 490 p.
18. Ganetska L. *Lexi-Maker. Part 1 : manual* / Liudmila Ganetska. – K. : Lenvit, 2004. – 96 p.
19. Hidekel S.S. *A Course in Modern English Lexicology : manual* / S.S.Hidekel.– K. : Vyscha Skola, 1979. – 269 с.
20. Hornby A. S. *The Advanced Learner's Dictionary of Current English* / A.S.Hornby. – Oxford : Oxford University Press, 1982. – 842 p.
21. Jackendoff R. *Patterns in the mind* / Ray Jackendoff. – N.Y. : BasicBooks, 1994. – 246 p.
22. Jakobson R. *Linguistics and Poetics* / R.Jakobson // *Style in Language*. – N.Y.- L.: The M.I.T. Press, 1965. – P. 350-377.
23. Johnson M. *Metaphor and Philosophy : A special issue of metaphor and symbolic activity : monograph* / M.Johnson. – Psychology Press, 2014. – 72 p.
24. Joseph H.W.B. *An introduction to logic* / H.W.B.Joseph. – Paper Tiger Inc., 2010. – 624 p.
25. Kveselevich D.I. *Modern English Lexicology in Practice : manual* / D.I.Kveselevich, V.P.Sasina. – Vinnytsa : Nova Knyha Publishers, 2003. – 128 p.
26. Lakoff G. *The contemporary theory of metaphor* / G.Lakoff // *Metaphor and thought*. – Cambridge University Press, 2012. – P. 202-251.
27. Lakoff G. *The Invariance Hypothesis: Is abstract reason based on image schemes?* / G. Lakoff // *Cognitive linguistics*. – 1990. – Vol. 1. – N. 1. – P. 39-74.

28. Lakoff G. Metaphors we live by : monograph / G.Lakoff, M.Johnson. – Chicago : Chicago University Press, 2008. – 256 p.
29. Levin S.R. Language, concepts, and words : Three domains of metaphor / S.R.Levin // Metaphor and thought. – Cambridge University Press, 2012. – P. 112-123.
30. Lexicology and Phraseology of Modern English : a practical guide / Comp. by I.Zorenko. – Krivyi Rih: KDPU, 2005. – 52 p.
31. Makkai A. Idiom Structure in English : monograph / A. Makkai. – The Hague, 1987. – 365 c.
32. Matthews P. The Concise Oxford Dictionary of Linguistics / Peter Matthews. – Oxford : Oxford University Press, 1997. – 410 p.
33. Modern English Short Stories / Comp. by V.A.Skorodenko. – K. : Vyscha Shkola, 1978. – 459 p.
34. Murray J.A.H. The Oxford English Dictionary / J.A.Y.Murray. – Oxford : Oxford University Press, 1993. – 764 p.
35. Nikolenko A.G. English Lexicology. Theory and practice : manual / A.G.Nikolenko. – Vinnytza : Nova Knyha, 2007. – 528 p.
36. New Words. – <http://www.owl.net.rice.edu/~ling215>.
37. Ortony A. Metaphor, language and thought / F.Ortony // Metaphor and thought. – Cambridge University Press, 2012. – P. 1-16.
38. Oxford English Living Dictionary (OELD) [Electronic Resource]. – Mode of access : <https://en.oxforddictionaries.com>
39. Reader in Modern American Literature / Comp. by N.G.Guterman, N.K.Polonska. – K. : Vyscha Shkola, 1977. – 272 p.
40. Safire W. Take my word for it : monograph / William Safire. – New York : Prentice Hall, 1986. – 356 p.
41. Searle J.R. Metaphor / J.R.Searle // Metaphor and thought. – Cambridge University Press, 2012. – P. 83-111.
42. Webster's New World Dictionary / Ed. by D.Guralnik. – NY : Prentice Hall Press, 1996. – 1692.